

מב: גערה שנתפתחה פרק רביעי כתובות

הנהגות הב"ח

(א) גמי אמרת לו או ליתני רישא: (ב) תוב' דיה לא ותי' וכתב ת"ל אשר ירשעו:

תורה אור השלם (א) נפש פי הרמא ומענה מעל פי' וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגול או עשק את עמיתו: (דקדקא ד' כא)

(ב) ונתן האיש השבב עקבה לאבי הגער חמישים פסין וכו' תורה לאשה תתת אשר ענה לא יוכל שלחה פל יבין: (דקדקא ד' כב)

(ג) אם עבר יוח השור או אמה כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו (השור יקל): (דקדקא ד' כג)

הנהגות וצינונים

(א) יש להוסיף בו' (דבש תבר) ופי' רש"י קאי על רישא נמי בשעמד בדיון: (ב) צ"ל דלא מיפטר בהודאה (מגן גבורים) תובת ית"י ליתא ככתבי (ועי' רש"י: [ג] כתיב ה': [ד] ג"א מכתבי וכו' פתח רית' דה' אב כל זכות שהיתה לו בה הלכך וכו': [ה] בחוסי' שאנין ובחוס' הראש' נוסף ובגדרה:

מאי בשעמד בדיון. ואת' בשלמא לרבי יוחנן דסגי צמוד כלי דסבינא ליה (א) דמעט קונות אחי שפיר דלע"ג דייחד לו כלי לקנס וקני ליה מ"מ דין קנס עליו לענין קרנן שבעה ולענין כמה דברים עד שיבא לידו אלף לר"ל דלא מייחב קרנן שבעה אלף כשנטלו ממנו וחזר והפקידו אלף אמאי פטר ר"ש הכא הוהיל ועמד דין ונטלו הימנו ממון גמור הוא ואומר רש"י לרש"י לקיש מני למימר דמיירי שנתן לו כלי צמורת משכון לקנסו וחזר והפקידו אלף דהוהיל ולא נתן לו אלף צמורת משכון לא חשיב ממון אלע"פ שהיה צידו מינה לרבינו יתחק דהפיל את שינו וסימא את עינו אמאי לא מייחב קרנן שבעה הא מתיחב צמורתו כיון שעמד דין ופטריוהו צ"ד ואין לו עליו כלום ושמא כיון דלכתי מחסור גט שחור אס מודה לה סמימא את עינו לא היה יוצא לחירות:

מאי לאו בשעמד בדיון לא בשלא עמד בדיון והא מדרישא בשעמד בדיון סיפא נמי בשעמד בדיון דקתני רישא אין לי אלא דברים שמשלמין עליהם את הקרן תשלומי כפל תשלומי ארבעה וחמשה והאונם והמפתה ומוציא שם רע מנין ת"ל (א) ומעלה מעל ריבה היכי דמי אי דלא עמד בדיון כפי"א מי איכא אלא פשימא בשעמד בדיון ומדרישא בשעמד בדיון סיפא נמי בשעמד בדיון א"ל יבינא לשנויי לך רישא בשעמד בדיון (א) וסיפא בשלא עמד בדיון וכולה ר"ש היא (ב) ושינויי דחיקי לא מושנין לך דא"כ אמרת לי (ב) ליתני רישא ר"ש אומר או ליתני סיפא דברי ר"ש אלא כולה בשעמד בדיון ורישא רבנן וסיפא ר"ש ומודינא לך לענין קרבן שבעה דרמנא פטריה מוכחש וכו' קאמינא ממון הוי להורישו לבניו אתיביה ר"ש אומר אם לא הספיקה לגבות עד שמת האב הרי הן של עצמה ואי אמרת ממון הוי להורישו לבניו לעצמה אמאי דאחין בעי מיהווי אומר רבא (א) האי מילתא קשאי בה רבה ורב יוסף עשרין ותרתינן שנין ולא איפרק עד דיתבי רב יוסף ברישא ופירקה שאני התם דאמר קרא (א) ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמושים כסף לא זכתה תורה לאב אלא משעת נתינה וכו' קאמר רבה ממונא הוי להורישו לבניו בשאר קנסות אלא מעתה גבי עבר דכתיב (א) כסף שלשים שקלים יתן להורישו הכי נמי לא זכתה תורה לאדון אלא משעת נתינה יתן לחוד ונתן לחוד אי הכי ת"ל וכחש ת"ל ונתן מיבעי ליה אמר רבא כי איצטרך כחש בגון שעמדה בדיון ובגרה ומתה דהתם כי קאי רית אביה מינה דידה קאי רית אי הכי יצאו אלו שהן קנס ממון הוא אמר רב נחמן בר יצחק יצאו אלו שעיקרן קנס אתיביה ר"ש פוטר שאינו משלם קנס על פי עצמו מעמא דלא עמד בדיון הא עמד בדיון דמשלם על פי עצמו קרבן שבעה נמי מייחב להו רבי שמעון לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי אע"ג דעמד בדיון דרמנא פטריה מוכחש אלא לדידכו אודו לי מיהת היכא דלא עמד בדיון דכי קא תבע קנסא קא תבע ומודה

ממון להורישו לבניו ילפינן מהתם מדגלי רמנא לדידך דילפת מונתן דלא הוי ממונא עד שעת נתינה ולא זכי אב אחר העמדה דין כמו קודם א"כ ונתן מיבעי ליה ואין לר"ך קרא דוכחש על כן דפשימא דכיון דאי מודה מיפטר פטור נמי מקרנן שבעה: כי איצטרך קרא בגון שעמדה בדיון ובגרה ואח"כ פתח דבי רית מינה דידה קאי רית. ואע"ג דהשתא ממון גמור הוא שלא צא לידו מכת קנס ואי מודה מייחב אפ"ה פטור מקרנן שבעה מוכחש והיינו דכיל דלא השתא יצאו אלו שהן קנס ממון הוא אבל עד השתא הוה אחי ליה שפיר דקרי ליה קנס הוהיל וצא לידו מכת קנס ואי מודה מיפטר אבל השתא דמוקמינן לקרא צבי האי גוונא כגון שעמדה בדיון ונטלו הימנו ממון גמור הוא ואומר רש"י לרש"י לקיש מני למימר דמיירי שנתן לו כלי צמורת משכון לקנסו וחזר והפקידו אלף דהוהיל ולא נתן לו אלף צמורת משכון לא חשיב ממון אלע"פ שהיה צידו מינה לרבינו יתחק דהפיל את שינו וסימא את עינו אמאי לא מייחב קרנן שבעה הא מתיחב צמורתו כיון שעמד דין ופטריוהו צ"ד ואין לו עליו כלום ושמא כיון דלכתי מחסור גט שחור אס מודה לה סמימא את עינו לא היה יוצא לחירות: (א) בש"א עמד בדיון. ואת' אי בלא עמד דין פשימא דלא מייחב קרנן שבעה דלא מידי כפריה דאי מודה מיפטר ומה לר"ך קרא דוכחש לך והו"ל לאקשוי ת"ל וכחש (ב) אשר ירשעו ואלהים (א) מיבעי ליה כדפריך לקמן ת"ל וכחש ת"ל ונתן מיבעי ליה וי"ל דהכא לא צעי לאקשוי הכי דליכא למימר אסמכתא צעלמא הוא אבל לקמן פריך שפיר כי היכי דוכחש הוה לדרשא גמורה לענין שאר קנסות הכי נמי הוה לדרשא גמורה לענין אונס ופתמי:

והו"ל דהו"ל לאקשוי ת"ל וכחש (ב) אשר ירשעו ואלהים (א) מיבעי ליה כדפריך לקמן ת"ל וכחש ת"ל ונתן מיבעי ליה וי"ל דהכא לא צעי לאקשוי הכי דליכא למימר אסמכתא צעלמא הוא אבל לקמן פריך שפיר כי היכי דוכחש הוה לדרשא גמורה לענין שאר קנסות הכי נמי הוה לדרשא גמורה לענין אונס ופתמי:

תשלומי

כסף ותשלומי ד' והו"ל ר"ש פליג אהא דלא שיק אינע מידי דכי מודה מייחב וכתב מידי דכי מודה מיפטר דהכא הכל קרן. מהר"מ ח"י כ"י:

דאחין בני צמורה

הוא קנס לכל מיני מדגלי רמנא לענין קרנן שבעה אלף לדידך דאחין צעי למיחב מינה וכו' רצה לא ידע מתני' ומיך ר"י צרי צריה דכחש דלמר דממון הוי להורישו לבניו היינו כשאין הבת קיימת אבל מתני' איירי כשהבת קיימת דאין רחמי להורישו לבניו כל זמן שלא צא לידו משום דלאן אדם מוריש יתתו צמו לבניו (א) וצבי דאקשי ליה לא ניחא ליה לאיפלוגי צבאי ורצה נמי הודה לו (א): ונתן לחוד ונתנו לחוד: וגבי מוילא שס רע דכתי' ונתנו לאבי הנערה איכא למימי' ונתן לחוד ונתנו לחוד: אי הכי ת"ל וכחש ת"ל ונתן מיבעי ליה ואי מודה מיפטר פטור נמי מקרנן שבעה: כי איצטרך קרא בגון שעמדה בדיון ובגרה ואח"כ פתח דבי רית מינה דידה קאי רית. ואע"ג דהשתא ממון גמור הוא שלא צא לידו מכת קנס ואי מודה מייחב אפ"ה פטור מקרנן שבעה מוכחש והיינו דכיל דלא השתא יצאו אלו שהן קנס ממון הוא אבל עד השתא הוה אחי ליה שפיר דקרי ליה קנס הוהיל וצא לידו מכת קנס ואי מודה מיפטר אבל השתא דמוקמינן לקרא צבי האי גוונא כגון שעמדה בדיון ונטלו הימנו ממון גמור הוא ואומר רש"י לרש"י לקיש מני למימר דמיירי שנתן לו כלי צמורת משכון לקנסו וחזר והפקידו אלף דהוהיל ולא נתן לו אלף צמורת משכון לא חשיב ממון אלע"פ שהיה צידו מינה לרבינו יתחק דהפיל את שינו וסימא את עינו אמאי לא מייחב קרנן שבעה הא מתיחב צמורתו כיון שעמד דין ופטריוהו צ"ד ואין לו עליו כלום ושמא כיון דלכתי מחסור גט שחור אס מודה לה סמימא את עינו לא היה יוצא לחירות:

מאי לאו בשעמד בדיון. צ"ד אחד וצאו עדים צמורה צ"ד ותייבחו צ"ד על פיהם ועכשיו זה מוצעו מה שתייבחו צ"ד וחזר וכפר וקמי פטור: בשי"א עמד בדיון. ועדיין לא העידו עדים: והא מדרישא. מילתייהו דרבנן דליפלוגו עליה ותייבחו קרבן שבעה איירי בשעמד דין מכלל דסיפא כלומר ר"ש דלמא לאיפלוגי עליהו דצמורה איירי: אין ל"י. שיתחייב קרן ותמוט ואסס: כפי"א מי איכא. מי יימר דגנב דתבעיה כפילא ועוד דלמא מודי ומיפטר: אלא פשימא בשעמד בדיון (א) והא דקתני יצאו אלו שהן קנס לקמן מפרש לה שעיקרן קנס: או ליתני רישא. דכולה רבי שמעון אומר או ליתני סיפא כ"י מתי שנת דליפסיק ומתא רבי שמעון אומר צי מילעי: ומודינא לך לענין קרבן שבעה. דלרבי שמעון אלע"ג דעמד דין לא מייחב עליה קרנן שבעה: עוקר הריס דבניו. משעמד דין ומת עד שלא הספיק לגבות הרי הוא של אחיה ולא שלה: עשרין ותרתינן שנין. הן היו ימי סכנתו של רבא (א) ונתן וישב רב יוסף צבאש וסייעוהו מן השמים לפרקה להיות לו לשם לפי שהיה רצה מרין ולכן קראוהו עוקר הריס ורב יוסף היה צעל שמועות ומשנה וצרייתא לך קראוהו סיני (א) ובי אמר רבא פטונא הוי להורישו. משעמד דין בשאר קנסות ולא (א) מיפטר מו צמורה: יתן לחוד ונתן לחוד. יתן משמע לשון זיו ולעולם ונתן משמע דבר הנמוך כגון: אי הכי. דשלי קנס דלונס ומפתח משאר קנסות דאפילו עמד דין נמי לאו ממונא הוא: ת"ל (א) וכחש. צממיה כלומר מאי איירי דנסב לה הש"ס לפטורא מוכחש כי היכי דליף שאר קנסות כלומר מדלג דמי לתשומת יד למיחב עיקר תחילתו ממון מסיפוק ליה דהשתא נמי לאו ממונא הוא דרמנא אמר ונתן דלא זכתה לו מודה עד שעת נתינה: כי איצטרך וכחש. לקנס דלונס ופתמי למילפיהו צבאי שאר קנסות לפטורא מוכחש משום דעיקרן קנס ולא מתי למילף מונתן: בגון שעמדה בדיון ובגרה. דלרבי שמעון דידה הוא דכי היכי דפליג צממיתין צלל הספיקה לגבות עד שמת האב הכי נמי פליג צלל הספיקה לגבות עד שגרה דקאמר ת"ק הרי הן של אב ולרבי שמעון הרי הוא (א) של עצמה ואס מתה אחרי כן ירית לה אביה מכת ידיה והוי ממון גמור ואע"ג דלא מטא לידה דלגבי ידיה לא הוה שאני משאר קנסות דמשעת העמדה דין

ממונא הוא וכו' מייחב (א) ירית הוא כל זכות שהיה לו צו הלכך מונתן לא מתי למיפטריו ונסיב הש"ס מוכחש ומשום דעיקרו קנס: אי הכי. דבשעמד דין אוקימתה וכבר נעשה ממון היכי קתני יצאו אלו שהן קנס הא ממון ניכור: שאינו בשלם קנס בה. ואי הוה מודי הוה מיפטר אלמא טעמא דרבי שמעון משום דאי הוה מודי מיפטר הוא והא ליתא אלף כשלא עמד דין: ה"ג הא עמד דין דמשלם ע"פ עצמו קרנן שבעה נמי מייחב: רחמנא פטריה. פטריה. שבעה: מוכחש בעמיתו. שלא פירש צו אלף דברים שעיקרן ממון: ומודה

ממונא הוא וכו' מייחב (א) ירית הוא כל זכות שהיה לו צו הלכך מונתן לא מתי למיפטריו ונסיב הש"ס מוכחש ומשום דעיקרו קנס: אי הכי. דבשעמד דין אוקימתה וכבר נעשה ממון היכי קתני יצאו אלו שהן קנס הא ממון ניכור: שאינו בשלם קנס בה. ואי הוה מודי הוה מיפטר אלמא טעמא דרבי שמעון משום דאי הוה מודי מיפטר הוא והא ליתא אלף כשלא עמד דין: ה"ג הא עמד דין דמשלם ע"פ עצמו קרנן שבעה נמי מייחב: רחמנא פטריה. פטריה. שבעה: מוכחש בעמיתו. שלא פירש צו אלף דברים שעיקרן ממון: ומודה

ממונא הוא וכו' מייחב (א) ירית הוא כל זכות שהיה לו צו הלכך מונתן לא מתי למיפטריו ונסיב הש"ס מוכחש ומשום דעיקרו קנס: אי הכי. דבשעמד דין אוקימתה וכבר נעשה ממון היכי קתני יצאו אלו שהן קנס הא ממון ניכור: שאינו בשלם קנס בה. ואי הוה מודי הוה מיפטר אלמא טעמא דרבי שמעון משום דאי הוה מודי מיפטר הוא והא ליתא אלף כשלא עמד דין: ה"ג הא עמד דין דמשלם ע"פ עצמו קרנן שבעה נמי מייחב: רחמנא פטריה. פטריה. שבעה: מוכחש בעמיתו. שלא פירש צו אלף דברים שעיקרן ממון: ומודה

ממונא הוא וכו' מייחב (א) ירית הוא כל זכות שהיה לו צו הלכך מונתן לא מתי למיפטריו ונסיב הש"ס מוכחש ומשום דעיקרו קנס: אי הכי. דבשעמד דין אוקימתה וכבר נעשה ממון היכי קתני יצאו אלו שהן קנס הא ממון ניכור: שאינו בשלם קנס בה. ואי הוה מודי הוה מיפטר אלמא טעמא דרבי שמעון משום דאי הוה מודי מיפטר הוא והא ליתא אלף כשלא עמד דין: ה"ג הא עמד דין דמשלם ע"פ עצמו קרנן שבעה נמי מייחב: רחמנא פטריה. פטריה. שבעה: מוכחש בעמיתו. שלא פירש צו אלף דברים שעיקרן ממון: ומודה

ממונא הוא וכו' מייחב (א) ירית הוא כל זכות שהיה לו צו הלכך מונתן לא מתי למיפטריו ונסיב הש"ס מוכחש ומשום דעיקרו קנס: אי הכי. דבשעמד דין אוקימתה וכבר נעשה ממון היכי קתני יצאו אלו שהן קנס הא ממון ניכור: שאינו בשלם קנס בה. ואי הוה מודי הוה מיפטר אלמא טעמא דרבי שמעון משום דאי הוה מודי מיפטר הוא והא ליתא אלף כשלא עמד דין: ה"ג הא עמד דין דמשלם ע"פ עצמו קרנן שבעה נמי מייחב: רחמנא פטריה. פטריה. שבעה: מוכחש בעמיתו. שלא פירש צו אלף דברים שעיקרן ממון: ומודה

רבי

מסורת הש"ס

עם הוספות
(א) [עין מוס' לעיל לה: ד"ה י' ט' ג' וכו' פולחן כסופא דהכא]. (ב) [צ"ק מג. קו.]. (א) [צ"ק סו.]. (ד) [ג' וכו' דף סו.]. (ה) [צ"מ סו.]. (ו) [צ"מ סו.]. (ז) [צ"מ סו.]. (ח) [צ"מ סו.]. (ט) [צ"מ סו.]. (י) [צ"מ סו.]. (יא) [צ"מ סו.]. (יב) [צ"מ סו.]. (יג) [צ"מ סו.]. (יד) [צ"מ סו.]. (טו) [צ"מ סו.]. (טז) [צ"מ סו.]. (יז) [צ"מ סו.]. (יח) [צ"מ סו.]. (יט) [צ"מ סו.]. (כ) [צ"מ סו.]. (כא) [צ"מ סו.]. (כב) [צ"מ סו.]. (כג) [צ"מ סו.]. (כד) [צ"מ סו.]. (כה) [צ"מ סו.]. (כו) [צ"מ סו.]. (כז) [צ"מ סו.]. (כח) [צ"מ סו.]. (כט) [צ"מ סו.]. (ל) [צ"מ סו.].

הוספות ישנים

(א) [ומיח' לקמן] פריך מאי למימרא דלע"פ שלא צממה מוריש לבניו. מ"ן:

ליקומו רש"י

אבא בשלם בושת ופגם וכו'. הילכך ממונא כפריה וצמורה מפרש פלוגמיהו. הבית שורך את עבדו. קנסא הוא דמשלם שלמים סלעים אפי' אינו שוה אלף דינר. הפ"ת את שינו. קנסא הוא שיוציא את עבדו לחירות בשב"א אבר והרי הוא כבדמתו [שמועה לז' בתש"ס יד. שס צדו ממון להטעם או צממה או בגול שגול מידי כלום או עשק. הוא סכר סכר. וכחש בה. שפיר על אחת מכל אלף אשכ עשה האדם לתפול ולהטעם על עקר לפיכך ממון ויקרא ה. סא כב. יצאו אלו שהן קנס. ע"י רש"י שבעות לה. ד"ה איכא מייחב פי קנס. רשינויי דחיקי. מברי טעמא [צ"ק לע"א].

וישמעו אליו בני ישראל, כלומר לפי שנתקיימו שני דברים הללו, (א) שסמך משה ידיו עליו, (ב) ששמעו אליו בני ישראל וקבלוהו למנהיג — אז זכה שנתמלא רוח חכמה.

וביחוד רב יוסף כד יתיב ברישא ונתמנה ראש הישיבה עמד על זה כי שינוי השם כשינוי מעשה דמי, השינוי משם פרטי לשם צבורי הסיב שינוי עצמי כמבואר בויקרא רבא ס"פ כ"ו הא למדת שאפילו היה קצר ונתמנה מלך נעשה ארוך כו', כל כך למה, בשעה שנמשח בשמן המשתח כו', וזהו שהמליצו בפסיקתא פס"י כבוד זה מלכות ומרים ראשי זה שמן המשתח, הרי שאחרי שנמשח נתעלה ואשתני גופא, ומשיחה היא כל מינוי לשררה כאשר נקטו במכילתא ס"פ בשלח עה"פ ושם באזני יהושע באותו יום נמשת יהושע, והנה משיחה בפועל הרי היא רק במלך וכהן גדול, אך הכוונה בזה שנתמנה לשררה כלה"כ (שמות כ"ט כ"ט) לך נתתים למשחה עיני רש"י שם, וכן מצינו בלה"כ (מ"א י"ט טו—טז) ומשחת את חזאל למלך על ארם ואת יהוא בן נמשי תמשה למלך על ישראל ואת אלישע בן שפט תמשת לגביא תחתיד, בעוד שאין מושחין מלכי ישראל (עיין הוריות י"א ב) ומה גם מלך ארם שלא נמשח גם באפרסמא דכיא, וע"כ שהכוונה תמשת היינו תמנה.

וזוהו שנקטו חכמים מהתנאים המכשירים את האדם מישראל להשראת השכינה היא היותו בעל קומה עיין שבת צ"ב ב, ואמרו שהקב"ה משתבח בבעלי קומה בכורות מ"ה ב [ועיין רש"י תענית ט"ז א אנשי צורה], ולכאורה הן הנה סגולות התלויות בטבע הולדתו ומה עדיפותיה דאריכא (עמש"כ בס' נפש חיה א"ת סי' תרמ"ה סע' ג), ולהאמור שפיר מוכן שאם המשרה הולמתו אשתני גופיה כמאמר הכתוב (תהלים פ"ט כ') הרימותי בחור מעם גו' בשמן קדשי משחתיו, ובילקוט תהלים פמ"ה שמן ששון מחבריה, שמכיון ששמן המשיחה היה יורד עליו אם היה קצר היה מאריך, אם היה שחור היה מתלבן, ואם היו פניו רעות היו משחקות, מחברין שהיה גאה וניכר מכל אחיו שנאמר והכהן הגדול מאחיו, עד שאמרו שבחורו רבנו לר' מאיר שארוך בדורו היה כו' (נדה כ"ד סע"ב), ר' טרפון ארוך בדורו היה כו' (במדבר רבה פ"ט) ובזה נבין קללת בלעם שלא יהיו להם מלכים בעלי קומה (סנהדרין ק"ה ב), ותתורין קושיית התוס' בכתובות מ"ה א אשתני ולא אשתני תנאי הוא דתנן חטאי עד שלא נתמנו הרי הן כהדיוטות כו' שהקשו הא תכא ליכא אלא שינוי דינא והיכי מיייתי לאשתני גופי דלעיל כו', ולהאמור הרי שפיר הוי שינוי גופא.

וכעין זה נקטם ביבמות כ"ג א לכי מגיירא גופא אחרינא היא, ובמכות כ"ב א המרביע שור פסולי המוקדשין לוקה שנים כו' דעשאו הכתוב כשני גופים, שמבואר בזה כי כאשר האדם מקדיש שורו הוי אשתני גופא דשור, ואפילו מנהיגו עם מינו הוי כלאים, ראה זבחים ג' ע"א דחולין וקדשים הוי כאינו מינו, ויעוין בתמורה ג' ע"ב מימר בדבורו עביר מעשה, וברש"י שעושה מחולין קדשים, ולכאורה הן החטא הוא אשר רוצה לעשות מקדשים חולין, ולמה נקט רש"י מה שעושה מחולין קדשים, ולהאמור הודגשה המעשה דאשתני גופא שעושה מחולין קדשים, וראה תוס' שבת נ"ח סע"א סד"ה אע"פ כו' כפה שנתנהו לספר טהור מן המדרס אע"פ שלא עשתה שום שינוי מעשה כיון דע"כ נאסר בהנאה הוי כשינוי מעשה, ר"ל כיון דע"י שהוקדש בקדושת הגוף הוי כשינוי מעשה ע' בס' תמדת ישראל מהגרמ"ד פלאצקי מצוה רס"ז אות ד (וכעין שאמרו בקדושין ג"ט רע"ב שאני מחשבה דטומאה דכמעשה דמי), וכמוכן באדם שנתמנה אשתני גופיה דהוי כקטן שגולד כמאה"כ (תהלים ב' ז') בני אתה אני היום ילדתיך, וראה בהגהות מלא הרועים לפסחים קי"ז ב שהביא על אמרם בקדושין ע"ב רע"ב ביום שמת ר' פלוני גולד ר' פלוני הכוונה ביום שמת ר' פלוני נסמך ר' פלוני, כאמרם עד שלא שקעה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל היינו שנסמך לנבואה [ויוניחו בזה הרבה תמיהות ע"ד הגמ' קדושין שם], ור"ש בירושלמי בכורים פ"ג ה"ג חכם ונשיא שנתמנו הקב"ה מוחל עונותיהם דהוי כקטן שגולד וגוף אתה, ולכן רק כד יתיב רב יוסף ברישא הרגיש כי שינוי

זושרתא (לקח טוב) פ' תשא ל"ד א: וכתבת על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברת, את"ל לרבות למען ייטב לך, לפי שבלוחות הראשונים לא היה כתוב בהן "טוב" עד שנכתב בלוחות האחרונות, לכן נאמר את הדברים.

אבל המרביע שני מינים שכים לוקה, יעוין כבני יששכר אדר מאמר ב דרוש ז דכל הבריות שבים מין אחד הם, ולא נאסרו מין בשאינו מינו, ומהפלא שלא העיר מדהכא, אמנם בתוס' ד"ה המרביע חילקו בין דגי הים לחיות הים, ויתכן שכווננו על כלב הים שבורח ליבשה ע' כלים פ"ז מ"ג לכן יש בו משום כלאים אבל אלו שבים לא נאסרו מבש"מ.

ג"ט ע"ב, אלעזר זעירי הוה סיים מפאני אוכמי כו' כל הענין, ראה בספרי דרכי התלמוד וחזותיו שפירתי בס"ד חידה נפלאה זו.

הא שמואל ובית דינו קיים כו', אשגרת לשון מיבמות ע"ז א מבית דינו של שמואל הרמתי, ולק' ס"א א. ס' ע"א, ולא עוד אלא שמתחיל מן הצדיקים כו', ככי ר"י כולא האי נמי לאין דומין כו', המלים, לאין דומין" משוללי הבנה, אמנם במנורת המאור סי' רמ"ב מביא: כולא האי נמי לאקדומי, ונכון.

ע"ב, אע"ג שגזילה משלב רשע הוא, ע' קצות החושן ר"ס שמ"ח ובשו"ת שאילת שמואל מהגר"ש אבגדור סי' מ"א.

ס"א ע"א, כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי כל המוסר עצמו למות על דברי תורה אין אוהמים רבר הלכה משמו, במקור חסד לס' חסידים סי' תקע"ז אות ד כתבתי שאם כי זכות היא לאדם שיזכר שמו בני מדרשא הנה גדולה הימנה היא שיוכה שתקבע הלכה כמותו, וז"ש כי מי שממית עצמו על דברי תורה זוכה שיקובלו דבריו כתורה שלימה ויצאת מרשות היחיד, כי כאשר נאמר ר' פלוני אומר כך משמע שהיא אך דעתו הפרטית, אבל אם נאמרה ההכרעה בסתם היא כהלכה פסוקה כדנקטו במד"ר רות פ"ה בענין זה דאין אומרים דברי הלכה משמו אלא עשאה מסכתא וקבעה הלכה לדורות, וכן נהג רבינו הקדוש בערכו המסנה כשנראין לו דבריו של חכם שנה אותם בלשון "וחכמים אומרים" לא היה בזה קפוח זכות האומר אשר לא הוזכר בני מדרשא כיון שזכות יתירה היא שהוקבעו דבריו סתם עיין רש"י בבא מציעא ל"ג רע"ב דסתם רבי דברי יחידים שראה רבי את דבריהם ושנאן בסתם כדי לקבוע הלכה כו', ועל יסוד זה ערך הרמב"ם ספרו הגדול משנה תורה בחתמו כל הלכה בסתם, וכן מרן הב"י בשלחן ערוך, כיון שנחתמו הדברים כתורה שלימה, ועמש"כ בס' מרגליות הים סנהדרין מ"א סע"א אות כ"ד.

ס"ב ע"א, תורה מה בין גזלן לחמסן, בלישנא דקרא אין חילוק ביניהם כו', עיין בפירוש הגר"א לחבקוק שחילק בלישנא דקרא ומש"כ שם.

ס"ו ע"א, הא מילתא קשי בה רבה לרב יוסף עשרין ותרתינו שנין ולא איפרקה עד דיתיב רב יוסף ברישא ופרקה שינוי השם כשינוי מעשה דמי כו', ע' הוריות י"ד א אביי ורבא ור"ז ורב"ח הוו יתבו והוו צריכא רישא אמרי כל דאמר מילתא ולא מיפרך להוי רישא, דכולהו מיפרך דאביי לא מיפרך, חזיית רבה לאביי דגבת רישא, אמר ליה: נתמני פתח ואימא, וברש"י: אמור דרשא דמשמיא פסקו לך רבותא, רואים אנחנו בזה כי זכות מיוחדת היא למי דמשמיא פסקו ליה רבותא שמאירין את עיניו באמתתה של תורה, וכמשא"כ (תהלים קי"ט קי"ט) ראש דברך אמת, שראשית דבריו יהיו לאמתתה של תורה, וכמאמר הכתוב (תהלים ס"ח ב) אדני יתן אומר המבשרות צבא רב, אם צריך להגיד לקהל רב יתן ה' בפיו אומר, חדושי תורה לומר בפניהם, ובכן כל אותן כ"ב שנה שמלך רבה לא עלתה על דעתו של רב יוסף איך לפרקה, עד דפסקו ליה מן שמיא רבותא או האירו עיניו לפרקה, ויש לרמוז זה בלה"כ (דברים כ"ה) ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה ידיו עליו

מ"ז הביא דברי הרמב"ן במלחמות שפי' דבסברת עצמן פליגי וכפי' הרי"ף ואתנייה לכללא.

ע"ג ע"א. אלא הכא בתוך כדי דיבור כדבור דמי קא מיפלגי. יעוין בש"ך חו"מ סי' רנ"ה סק"ד שכ' תמהני מאד על הרמב"ם והברטנורא והכסף משנה והתו"ט דאשתמיטתהו ש"ס ערוך פ' מרובה דפליגי התם רבנן ור' יוסי וכו' אני תמה על הראב"ד שלא השיג על הרמב"ם בשני מקומות בהל' מעשה הקרבנות ובהל' תמורה וכן על התו"ט ושאר מפרשי הרמב"ם שלא הרגישו בזה כלל ונמשכו אחריהם ואין ספק דאשתמיט כלולם הש"ס דמרובה שהבאתי כו'. וראה בהעמק שאלה שעל השאלות פ' מטות שאילתא קל"ח (מ"ד ריש ע"ד) שהשיג על הש"ך שהרהיב לומר דאשתמיטתיה להרמב"ם ותוס' סוגיא זו ח"ו כו' עיין שם.

ע"ה ע"א. ואלו עוברין בלית המלוה והלוה כו'. יעוין בס' חסידים סי' תתפ"א שכ' מן הדין לא היה ללוה לעבור בלאו כי אנוס הוא מחמת דחקו אלא למה אמרה תורה לא תשיך לאחריך שהלוה עובר בלאו מפני שמכשילו שנאמר ולפנ"ע לא תתן מכשול ועמ"ש"כ במקור חסד שם בס"ד.

ע"ט ע"ב. אין מגדלין תרנגולין בירושלם מפני הקדשים. ברש"י שמא יביאו עצם כעדשה מן השרץ ויטמאו את הקדשים, וצ"ע הלוא עצמות השרץ טהורים ע' רמב"ם הל' אבות הטומאות פ"ד ה"ח. אין מגדלין חזירין בכל מקום. בפיהמ"ש להרמב"ם דמ"ש לא יגדל חזירים ה"ה לשאר דברים שאסורים באכילה אבל דיבר בחזירה כו' וצ"ע דאיסור גידול חזירים הרי הוא איסור בפני עצמו מלבד איסור סחורה עיין בגמרא. סוסיס וחמורים מגדלים לעבודה ולרכיבה בעוד שחזירים אין בהם שימוש כלל.

פ' ע"א. רש"י ד"ה העגונה כו' מאחרת כמו הלהן תעגנה (רות א) תאחרנה מלהנשא. יעוין ברש"י רות שם שכתב: יש מפרשים מלשון עגון ולא יתכן כו' עיין שם.

מי שנדר ליקח בית וליקח אשה בארץ ישראל כו'. נקטם על לקיחת אשה. בארץ ישראל אין לו מובן דמאי נפ"מ אם בא"י או בחו"ל, ונראה דצ"ל מי שנדר ליקח בית בארץ ישראל וליקח אשה כו' והוי ס"ד שזהו כנודר לזרו עצמו לדבר מצוה ליקח בית בא"י ולכן אל ישא ויקח בית המזדמן לו קודם, וכן כשנדר ליקח אשה, קמ"ל דאעפ"כ אין מחייבין אותו ליקח מיד אלא כשימצא ההגון בשבילו.

תוד"ה דקטיני שקיאו כו' משו"ה תנן רפ"ב דאהלות כו'. צ"ל בפ"ת דכלאים ראה שם מ"ה.

פ"א ע"א. ת"ר עשרה תנאין התנה יהושע, שיהיו מרעין בחורשין כו'. ראה שמואל ב י"ז כ"ד ודוד בא מחגימה ואבשלום עבר את הירדן וגו', ושם י"ח ו: ויצא העם בשדה לקראת ישראל ותהי המלחמה ביצר אפרים, וברש"י שם: מהיכן היצ' יצר לאפרים בעבר הירדן מזרחה שלא ניתן שם חלק אלא לבני גד ולבני ראובן ולמנשה, אלא מתוך שהתנה יהושע שיהיו מרעין בחורשין והיה אותו היצר סמוך לאפרים אלא שהירדן הפסיק והיו מרעין שם בהמותיהם היה נקרא יצר אפרים.

פ"ב ע"א. דורשי רשומות אמרו כו'. ראה במרגליות הים סנהדרין ק"ד ב אות י"ז מדוכתי טובי.

ע"ב. תוד"ה אתא איהו ותיקן אפילו לדברי תורה כו'. והא דאמר במי שמתו (י"ח ב) גבי בנייה דתבר גזיזא דברדא ונחת וטבל, לא לדברי תורה דאכתי עזרא לא היה אלא לאכול חולין בטהרה — בפשטות יכלו לומר לאכול בתרומה דבניהו כהן היה ועמ"ש"כ בס' נפש חיה סי' ר"פ באריכות.

תוד"ה ואינה מביאה עגלה ערופה כו' זנב אוה"ע היו באין לה לפחורה שקרויה ריכלת עמים כו' — מהפלא ד"רוכלת עמים" מצינו רק כתואר לצור עיין יחזקאל כ"ז י"ג, ואולי הכוונה שבפי העם נקראה כך.

השם כשינוי מעשה דמי דאשתני גופא ומה גם רוחא שנאצל עליו רוח טהרה לעמוד על דברים שעד הנה לא עמד עליהם.

ויעוין בסנהדרין צ"ג ב עה"ס ויען אחד מהנערים ויאמר הנה ראיתי לבן ישי וגו' יודע נגן וגבור חייל ואיש תואר וה' עמו אר"י א"ר כל הפסוק הזה לא אמרו דואג אלא בלשון הרע, יודע נגן שיודע לשאול, גבור שיודע להשיב, איש תואר שמראה פנים בהלכה, וה' עמו שהלכה כמותו בכל מקום, בכולהו אמר לו יהונתן בני כמוהו, כיון דא"ל וה' עמו מילתא דבדידיה נמי לא הוי ביה חלש דעתיה ואקני ביה, דהנה כל שנותיו של דוד לא היו כי אם שבעים שנה, ומלך ארבעים שנה, ובכן בשעה שעמד לפני שאול צעיר לימים היה, והנה אמרו ביומא כ"ו א לא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא דאתי משבט לוי או יששכר, והקשו ואימא יהודה נמי דכתיב יהודה מחוקק, ומשני אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא קאמינא ובהגהותי שם דבשבטי לוי ויששכר נמצא שגם, צורבא מרבנן" שהיינו בחור חריף יורה ויסיק שמעתתא אליבא דהלכתא בעוד אשר בשאר השבטים ובכללם גם שבט יהודה ובנימין אך בני בינה מגיעים להוראה עיין סוטה כ"ב סע"ב וברש"י סנהדרין פ"ו סע"ב, ובכן כשראה שאול שדוד הצעיר מארבעים מסיק תמיד שמעתתא אליבא דהלכתא, והלכה כמותו בכל מקום מה שבדידיה לא הוי טרם שנמשח (הסיוס דבשאלו כתיב, בכל אשר יפנה ירשיע ובדוד כתיב בכל אשר יפנה יצליח" ליתא בילקוט ראה גה"ש"ס שם) וגם ביהונתן בנו לא היה, ובכן הבין שזהו ענין סגולה של שמן המשחה כעין מה דהוי ביה שאחרי אשר נמשח צלחה עליו רוח ה' והתנבא עם הנביאים ובכללם נהפך לאיש אחר כמבואר בשמואל א' ו', כן עתה שנתמנה דוד למלוכה [למן היום אשר משחו שמואל ותצלח עליו רוח ה' מהיום ההוא ומעלה, ש"א ט"ז י"ג], וכמו שאמרו בויקרא רבא שם פכ"ז מיד וילבש שאול את דוד מדיו וכתיב בשאול במלכו משכמו ומעלה גבות מכל העם כיון שהלבישו בגדיו וראה שעשוין לו, מיד הכניס בן עין הרע, שהכיר בזה משיחתו למלוכה, כן אשר בכל מקום כוון להלכה מיד ה' עליו השכיח, וכאשר ביאר ר"י ערממה בס' עקידת יצחק פ' נח שער ט"ו שאלת שאול בן מי זה העלם, בעוד שכבר הכיר בו מקודם, אך לפי שבהתלבשו רות עצה וגבורה גם זיו אנהוי אשתני, למדים אנתנו מכל זה דהוי שינוי גופא ממש בהתמנאות ולכן כאשר הגיע רב יוסף לכו', ידע לפרק דשינוי גופא הוא.

ס"ט ע"א. הלעיטתהו לרשע וימות. עמ"ש"כ בס' נפש חיה סי' קס"ט סע' ב באריכות.

זכ"ת מאן תני צנועין רשביג ור"י כסתם יחוראי לא אמר והאמר רבבי"ה אר"י כו'. עמ"ש"כ בס"ד בס"ס יסוד המשנה ועריכתה בירורים ט"ז (ע' ס"ו—ס"ז).

ע"ב. ומאי חזית דאזיל בתר ההוא סתמא ליעבד כהאי סתמא כו' אי נימא דיש סדר לסדרי משנה סתמא דנזיקין עדיף מסתמא דבסדר מועד שקדם לו. עמ"ש"כ בס' יסוד המשנה ועריכתה פרק ג הערה ג.

ע' ע"א. אמרי נהרדעי לא כתבינן אורכתא אמטלטלי אמר רב אשי לאמימר מאי טעמא, אמר ליה משום כו'. ע' בבא מציעא ט"ז ב דאמר אממר אנא מנהרדעי אנא כו', וראה חולין ג' ע"ב בנהרדעי עבדי כרבה בר רב הונא, א"ל רב אשי לאמימר כל הני שמעתתא מאי א"ל כולהו כו' וע' רש"י שם.

ע"ב. רש"י ד"ה בגבה, שער ראיתי בקשרי אצבעותיה, ע' נדה ג"ב ב' וצ"ע.

ע"א ע"א. פליגי בה רב אחא ורבינא ח"א מעשה שבת דאורייתא וח"א דרבנן. בס' שם עולם אות ל"א הבאתי מפסחים ע"ד ב דכל היכי דפליגי רב אחא ורבינא בח"א וח"א רב אחא לחומרא ורבינא לקולא ועמ"ש"כ שם, ובאות ק"ד לכתובות ל"ד א הבאתי מדברי הרא"ש הכא דהך פלוגתא לא הוי בסברת עצמן כי אם בפירוש ר"י הסנדלר וליתא להאי כללא, אמנם בפלפולא חריפתא שם אות

הקדמת המחבר

ד' צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה

הפסוק הזה אל יהי זו מעמך

(ירושלמי פ"ה מברכות)

ומשפטיו הצדיקים לרבים, שנאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, לפיכך הובדלו מדרכי העולם [ולא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא נוהלין], ולא זוכין לעצמן בכח גופן, אלא הם חיל השם שנאמר ברך ד' חילו, והוא ברוך הוא זוכה להם שנאמר אני חלקך ונחלתך. ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעבוד לפני השם לשרתו ולעבדו לדעה את השם, והלך ישר כמו (שצוהו) [שעשהו] האלקים ופרק מעל צווארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, [הרי זה] נתקדש קודש קדשים ויהיה השם חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים וכו', הרי דוד אמר, השם מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי, עב"ל הזהב. וממנו ניקח להבין המאמר מה ששבט לוי זכה להיות מורה הוראות בישראל, לפי שהבדילו לעבוד השם ולשרתו, ושבט יששכר כבר נודע מה שדרשו חז"ל [ב"ר עבה וצט"ט] על פסוק שמח זבולן בצאתך [דברים לג,ח], שבשכר שפרנס זבולן את יששכר שיהיה מוכן לתורה ולתעודה והכל מתוקן לסעודה, על כן זכה זבולן בצאתו, וא"כ יששכר היה מובדל ומופרש להשם הוא ושבטו. וזה דמקשה ואימא יהודה נמי דכתיב יהודה מחוקקי, והיינו שיהודה היה מלך כמבואר [בדברי הימים א' ה' ב'] כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו, והרי גם לו זכה התורה כמ"ש הרמב"ם (פ"ד) [פ"ג] ממלכים ה"י ופ"ב מרוצת הלכה ד' שניתן לו רשות ג"כ, וכמו שכתוב [דברים יג,ח] והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת כו'. וע"ז משני אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא קאמינא, ע"ד מ"ש הר"ן בדרושו [הדרוש האחר עשר] דהתבדל שבין המלך להבית דין, שהב"ד מודים משפטים הנהוגים בכל עת, ועת, והמלך אין לו רשות בזה רק למגדר מלתא והוראות שעה, ועיקרו של מלך הוא משפטי המלחמה ותקון המדינה כמבואר ברמב"ם הג"ל שם ושם. וזה לדעתי היה טעות של ישראל מה שאמרו תנה לנו מלך לשפטינו [שמואל א ח,ו], והארכת בזה הרבה בדרושים³. וזה שאמר אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, דהיינו משפטי השם ותורתו הנהוגות בכל עת, לא להוראת שעה, והרי על יהודה בעצמו בקש משה רבינו על שלא סלקה לו שמעתתא אליבא דהלכתא, וכמבואר בש"ס בסוטה [ג,ב] וב"ק [צב,א].

למען אחי ורעי אדברה נא, הא לכם רבותי פרי תבונתי, אשר מפחתי ורביתי זה מאז בימי חורפי וטל ילדותי, אשר משמי מעל זכיתי ונתנני השם לחן ולחסד בעיני רבים וכן שלימים, אשר שאול ישאלוני בדבר השם והשבתי להם כיד השם הטובה עלי, ומראשית כזאת הודעתי בהקדמתי לחבורי יד שאול אשר הביא אלהי ביד, וכתבתי הרבה חבורים בשו"ת אשר השבתי לשואלי דבר ואשר כתבתי לי לעצמי בדרך שואל ומשיב, לכלם קראתי בשם 'שואל ומשיב'.

והנה לא אכחד קושט דברי אמת, אשר בעת עלה בדעתי להקריב הדברים על מזבח הדפוס, חיל ורעדה אחזני יען כי אמרתי אנה אני הולך להיות דורש לאלפים ולרבבות, מי אנכי כי אבוא עד הלום להציב לי יד לעשות לי שם כשם הגדולים אשר בארץ, כי אמרתי פן אעלה על גליוני מה שיגלה חסרוני, והיו ידי אמונת עמי אשר יעיד על קוצר דעתי², ואחוק עלי ספר דברים אשר פן אכלם במ ואחפר, ולא די לי אשר אתי תלין משונתי, פן ישלרו רבים על ידי וחטאתי, ותהי עוונתם על עצמותי. האמנם כי כבר דברי עלו ונתקבלו ברצון, ידאתי אולי אז היו פרטים המסתעפים הרבה אבל כל אחת לבדנה לא יעלה לריח ניהוח, ובשינוי מעט ישתנו הדברים ונפל ממנו רב. והרואה דברים כתובים עלי ספר, יאמר, כד"ר ^הלסמוך עליו על אחת מהנה לבדו, ותחת אשר השבתי אשר המעיין ימצא בו מניח, פן יעלה בידו חות³.

וכאשר הייתי נבוכ בזה, הבריק לנגד עיני מאמר חז"ל [יומא כו,א] אמר רבא לא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא דאתי משבט לוי או משבט יששכר, לוי דכתיב [שמות לג,ו] יורו משפטיך ליעקב, יששכר דכתיב [דברי הימים א יב,לג] ומבני יששכר יודעי בינה לעתים כו', ואימא יהודה נמי דכתיב [תהלים סט] יהודה מחוקקי, אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא קאמינא. הנך רואה כמה קשה הדבר לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ולא זכו אלא שבט לוי ויששכר, וביאור הדברים עפ"י מ"ש רבינו הגר"ד הרמב"ם ז"ל פ"ג משמוטה ה"ב הי"ג ח"ט¹ ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובכיתות עם אחיו, מפני שהובדל לעבוד את השם ולשרתו ולהורות דרכיו הישרים

1. מליצה עפ"י ישעיה לג,ו, והיה אמונת עתיך וכו'.

2. מתיבות כי אמרתי, עד כאן, הוא עפ"י הקדמת ספר עקידת יצחק לר"י עראמה.

3. עפ"י משלי כו,ט.

4. ראה דברי שאול עה"ת פרשת שופטים (תנינא ותליתאה).

מהכתב ולא כן הוא, גם איזה תשובות אשר השבתי בקרב הימים אשר נשאר לי העתק ממנו (כי מלפנים כתבתי על דברת השואל גם דברי תשובתי בקיצור, כבד עלי להעתיק דברי השואל בקצרה ודברי תשובתי, כי ת"ל רבות עמדי לערך שלשה אלפים תשובות ויותר), אותו כהיום תמצאון יוצאין מבית הספר.

עוד לי דבר, בעת כתבתי התשובות כאשר הזמן לא הכשיר עלי, לא כתבתי התוארים כראוי, וגם גדיים נעשו תישיים, וע"כ שניתי וגרעתי והוספתי לתאר אותם בתור המעלה. גם לפעמים רתיחת הבחרות הביאתני לדבר דברי קנטורים ובעת מחקתי הדברים, ואולי עוד ימצאו אשר לא תקנתי, אבקש מחילה מאתם כי לא במרד ומעל היא. והחלילה להקל בכבוד אדם, כמ"ש הרמב"ם פכ"ד מסנהדרין הלכה יו"ד וז"ל, אל יהיה כבוד הבריות קל בעיניו שהרי [הוא] דוחה [את] לא תעשה של דבריהם, וכ"ש כבוד בני אברהם יצחק ויעקב המחזיקים בתורת האמת, שיהיה זהיר שלא יהרום כבודם אלא להוסיף בכבוד המקום בלבד. וע"כ לפעמים הנחתי להוסיף בכבוד המקום, ועם כל זה שמות אנשים מחקתי למען לא יהיה לבזו חלילה.

והשם יזכנו לכבוד אלקים ואנשים, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ויזכנו להדפיס כל חבורי אשר אתי בכתובים, ואזכה כי יתקבלו ברצון לפני כל יודעי דת ודין.

דברי המדבר באמת
הצעיר יוסף שאול הלוי נאמנזאהן
האבד"ק לבוב והגליל.

והנני קורא אריה על המצפה⁶, הוא כבוד אבי מורי הגאון החריף השלם בכל החכמות, ידיו לו רב בש"ס ופוסקים ובשכל צה ומצוחצה מ' אריה ליבוש נאמנזאהן נ"י ד' יחייהו וישמרהו עוד ינוב בשיבה טובה כעתירת בנו.

[וזוה דברי מכתבו אשר כתב לי בעת שלחתי לו איזה עלים ממהברתי]

כבוד אהובי בני ידיד נפשי הגאון המובהק מאיר לארץ ולדרים, הנודע לתהלה ולתפארת בכל עדת ישראל פ"ה עה"י כש"ת מו"ה יוסף שאול יחי'.

הן היום הגיעו אלי מכתבי קדש חבוריו היקרים, כי באשמת הבי דואר הלכו הלוך ונרדד עד עיר שמערנאוויץ, והיום שבו הנה והיו למראה עיני, והיו לי לעונג ושעשועים בראותי מעשה ידיו ויפי פרי תבונתו מתנוססים ברוב חריפות ובקיאיות מלוא רוחב הש"ס והפוסקים, ותשובתו הרמתה⁶. ואף כי לא היה עוד עת לשום עין עליהם בסדר התשובות, כי רק זה דגעים מעטים מאו הובאו מבית הפאסט, לא חדלתי להשקף

ובזה י"ל קישית התום [יומא שם ד"ה יהודה] מה שלא הביא הקרא דמחוקק מבין רגליו [בראשית מ"ג], דוה קאי על ריש גלותא והנשיא וכמבואר בסנהדרין ה' [ע"א], דוהו בוודאי אין לו התיחסות להוראות דינים ומשפטים, ולכך הביא מיהודה מחוקקי דמשמע משפטים, וע"ז משני דגם זה אינו רק הוראות שעה.

והנה דברים האלו הרהיבוני, כי אף שלא זכיתי להיות מהיחודי סגוריה השת"ים בבית השם מהאנשים הפרטים אשר זכרם הרמב"ם, אשר בלי ספק היו משבט יששכר ומאנשי צורה הגדולים בתורה והיו לסאודות, בכל זאת אנכי הצעיר מצעירי הלויים שבשבט לוי הנני, ורוב מבארי השו"ע היו הכהנים הלויים, בעלי הסמ"ע והש"ך היו כהנים, והמו"ז והמ"א והשל"ה היו לויים, ובזמננו אלו הנוב"י וההפלאה היו לויים, והקצוה"ח כהן, כלם זכרם לברכה. ואם כי ערכם גדול הרבה מערכי, בכל זאת אני מסתבך בסככי הארזים הגדולים בני לוי למשפחותם. וע"כ השבתי אולי אזכה שגם שפתותי יהיו דובבות בחיי לאורך ימים, ואחרי כן בעת כי פקד יפקד רוחי וגויתי, לשהיות דברי נאמרים בבית המדרש.

ואני מושביע לכל אשר יקרא בספרי, כל ימהרו להוציא דבר אם לעקר ואם לטעת, עדי יתנו עין ולב על דברי בדעת מכרעת, אקוה להשם אם ישימו עיניהם בשובה ונחת לא לקנטר ולא להכעיס, ימצאו דברי והיו להם למתוק ופריו למאכל, כי הרבה חפשתי בחדרי הש"ס ובגדולי הקדמונים, אשר משם הוצאתי והבאתי חדשות ונצורות, אשר יאמר ראה זה חדש הוא. ואם אחר כל אלה ימצא המעיין שגיאה, הלא זה בחיק אנושי עלול לכל שגיאה וטעות, ומה נעשה אם עין אנושי לואה למצוא בכל מקום דבר אמת, וכבר אמר החכם, מחוק החכם, אשר יחפוץ האמת דעתו ולא דעתו האמת. ואנחנו כעורים נגשש קיר, גם בדברי הראשונים והקדמונים נמצא כמה פעמים לפי קוצר שכלינו העלמה, ותבלול אשר יכסה עינינו, ונדמה לנו כי נגע נראה בדברי ראשינו ושופטינו, ולפעמים הכתם יכסה אור בהיר בשחקים, ובוה לא יגרע מכבודם דבר.

וגם אלה לחכמים הרואים דברי, ידעו כי כמה דברים אשר כתבתי בעת היותי בקרית חוצות ומחוסר ספרים, וסמכתי על זכרוני ואולי נמצא כוזב, ומרוב הטורדא גם אחרי כי באתי לביתי שכחתי איזהו מקומן שכתבתי דברים הצריכים עיון והנחתים כמות שהם, וכמה פעמים מצאתי בעצמי איזה סתירה ובתשובה אחרת כתבתי לתקן, והארם באשר הוא אדם עלול לזה, ובן אדם הוא ויתנחם. ואני לא בחרתי מחיבורי איזה יותר מוכשר, כי מרוב הטורדא לקחתי שני מחברות ונתתי להעתיק, וגם מזה נשאר כי השבתי אשר הרפוס יעלה יותר

6. עפ"י שמואל א ז, יז.

5. עפ"י ישעיה כא, ח.

